JYX JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Valta, Reijo

Title: Halonen, Akseli (1890-1952)

Year: 2019

Version: Accepted version (Final draft)

Copyright: © 2019 Suomalaisen Kirjallisuuden Seura

Rights: In Copyright

Rights url: http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en

Please cite the original version:

Valta, R. (2019). Halonen, Akseli (1890-1952). In Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Studia Biographica, 4. http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-010112

Halonen, Akseli
(1890 - 1952)

kuvittaja, sarjakuvantekijä

Useimmiten Akseli Halonen mainitaan Tiituksen pakinoiden mainiona kuvittajana, mutta hän vastasi koko Helsingin Sanomien käyttögrafiikasta yhtenä pääpiirtäjänä reilun kahden vuosikymmenen ajan vuodesta 1920 alkaen. Lisäksi Halonen teki sarjakuvia, joista Yhteishyvässä julkaistu Sattuman Ville kesti vielä uusintakierroksen 1970-luvulla. Helsingin Sanomiin tehdyt Pulliainen ja Olli, Halli ja Kisimirri olivat ensimmäisiä suomalaisia sanomalehtisarjakuvia.

Akseli Halonen syntyi Suonenjoen Lietemäessä marraskuussa 1890 isänsä kotitaloon Mattila-Kukkuraan. Turussa lukkarinkoulun käyneellä isällä Pekka Halosella ja Turussa syntyneellä äidillä Amanda Rindellillä ei ollut aietta jäädä Savoon, vaan he ottivat esikoisensa kanssa muuttokirjat Porvooseen jo maaliskuussa 1891. Siellä odotti virka ruotsinkielisessä seurakunnassa. Akseli kasvoi ja varttui Porvoossa, mutta hänen isänsä kuoli jo 1899. Nuorukaisena Halonen joutui terveydellisistä syistä suuntaamaan ammatinvalinnan kevyisiin töihin. Hän oli töissä puutarhoissa ja sähköasentajana, kunnes hän pääsi 1912 taidemaalari Elin Nordlundin (1855 - 1932) oppiin. Oma ala tuntui löytyneen. Sittemmin Halonen opiskeli lisää itsenäisesti; hän oli erityisen innostunut opintomatkoista. Niitä kertyi lukuisia Skandinavian ja Baltian maihin ja lisäksi Ranskaan, Puolaan, Tšekkoslovakiaan, Itävaltaan, Italiaan ja Englantiin.

Jo 1910-luvun lopulla Halonen avusti useita lehtiä, muun muassa Maailmaa ja Nuorta Voimaa. Kirjankuvituksia oli kertynyt useita, esimerkiksi O. W. Kuusisen ja J. Laherman toimittamaan Leo Tolstoin tarinoita sisältävään Lasten kirjaan (1916), lastenrunokuvitus Alfred Saukkosen Kullan muruun (1917) ja Henry Alain-Fournierin poikakirjaan Ihmeellinen seikkailu (1919). Isompia töitä olivat Elsa Hästeskon toimittaman Sankaripoikia-kirjasarjan (3 osaa, 1919 - 1920) ja 1900-luvun alun suomalaisen sivistyksen suurhankkeen, Otavan ja WSOY:n yhteishankkeena tehdyn Tietosanakirjan (1909 - 1922), kuvittamiseen osallistuminen. Sankaripojissa muistettiin vapaussodan kaatuneita nuorukaisia, ja Halonen piirsi jokaisesta kuvan. Tietosanakirjaan Halonen osallistui vasta loppupään osiin. Kuvitustöiden lisäksi Halonen maalasi ja teki koristetaidetta.

Kuvittajan, graafisen suunnittelijan ja jopa pilapiirtäjän ammatteihin ei 1900-luvun alkupuolen Suomessa liitetty tekijän ideologisuutta tai edes poliittisuutta. Halonen oli suunnitellut keväällä 1918 punaisen Suomen hallitukselle, kansanvaltuuskunnalle, uudet kolikot, joista vain viisipennistä ehdittiin lyödä. Sen kruunupuoli perustui edellisen vuoden vappumerkkiin. Vaikka Halonen oli tehnyt töitä punaiselle Suomelle, niin silti hän sopi kuvittamaan valkoisten sankarivainajia käsittelevän teossarjan.

Halosen uran kannalta käänteentekevää oli Helsingin Sanomien palkkalistoille pääsy keväällä 1920. Ensimmäisen maailmansodan aikana lehteen palkattu Rafael Rindell (1886 - 1920) kuoli ennenaikaisesti ja tilalle tarvittiin uusi kuvittaja. Valokuvat tulivat olennaiseksi osaksi suomalaisia sanomalehtiä vasta 1940-luvun jälkeen. Halonen muisteli alkuvuosiaan Helsingin Sanomissa seuraavasti: "Mutta kuvia piti olla ja siihen aikaan ei tunnettu muita keinoja kuin piirtäminen. Haastattelut, tulipalot, paraatit, murhajutut yms. oli kaikki valaistava kuvin, ja kun päivässä saattoi kymmenkuntakin juttua joutua kuvittamaan, niin kiire tahtoi tuppautua seuraan väkisin, etenkin, kun kuvalaattalaitokseen … oli kuvat toimitettava viimeistään klo 3 iltapäivällä!" Lehden piirtäjään saatettiin suhtautua kuin myöhempiin valokuvaajiin: esimerkiksi Eino Leino oli laittanut lampunvarjostimen päähänsä Halosen tultua reportterin kanssa paikalle.

Vakituisen työpaikan tuoman taloudellisen turvallisuuden myötä oli helpompi virallistaa parisuhde. Marianpäivänä 1921 Porvoossa vihittiin Akseli Halonen ja Karin (Kaija) Johansson. Maaliskuussa 1923 Helsingin Sanomissa oli pikkuilmoitus, jossa kerrottiin, että perheeseen on syntynyt "Uljas nuorukainen". Kasteessa poika sai nimen Olli Johannes.

Alkuvuosien jälkeen Halosen päätehtäväksi Helsingin Sanomissa tuli viikkoliitteen taittaminen ja kuvittaminen. Hän piirsi liitteen kansikuvan ja 6–8 muuta novellien ja juttujen kuvitusta. Halonen otti syyskuussa 1927 mukaan sarjakuvat: ensin viikkoliitteeseen ilmestyi Pulliainen ja viikkoa myöhemmin lapsille suunnattu Olli, Halli ja Kisimirri. Muun muassa Tiitus (Ilmari Kivinen) mainosti sarjakuvaa pakinoissaan kertoen sen "saavuttaneen Suomen kansan nuorimman enemmän tai vähemmän lukutaitoisen polven jakamattoman suosion". Eläinkolmikon suosioon luotettiin myös Helsingin Sanomien johdossa, ja lehti julkaisi sarjasta sarjakuva-albumin 1928. Lastensarjakuva oli ensimmäinen kirja, jonka Helsingin Sanomat julkaisi.

Pulliainen oli suunnattu ikähaitariltaan laajemmalle yleisölle. Ensimmäisessä stripissä Halonen saa toimitussihteeriltä tehtävän: "herra Pulliainen on muuttanut Helsinkiin, hänestä on saatava kuva lehteen – ensialuksi". Harmistunut Halonen terottaa kynänsä, ottaa piirustusvälineensä ja viimeisessä ruudussa esitellään Pulliaisen kasvot. "Mitähän ne tästä taideteoksesta sanovat?" Halonen pohti. Pulliainen paljastui pieneksi, lihavaksi ja harvahiuksiseksi hermokimpuksi. Sarjakuvahahmosta tuli suomalaisen sarjakuvan anarkistisin, Pulliainen teki mitä mieleen pälkähti. Tässä sarjakuvassa Halonen luotti lukijaan eikä alleviivannut vitsejä. Sarjakuvastrippi ilmestyi vuoteen 1933.

Kiireinen lehtityö näkyi lopputuloksen ajoittaisena epätasaisuutena. Halonen osasi kuitenkin pitää itsestään huolta, lukuisat opintomatkat kertovat tästä. Hän ei ollut lehden ainoa kuvittaja, joten opintovapaita saattoi ottaa tarpeen mukaan, sillä hyödyttiväthän ulkomailta saadut vaikutteet myös lehteä. Pulliainen lienee ollut Tukholmaan tehdyn opintomatkan tulosta. Vuonna 1925 siellä julkaistiin kolmas painos Oskar Anderssonin (1877 - 1906) alkujaan 1902 julkaistusta sarjakuva-albumista Mannen som gör hvad som faller honom in (Mies joka tekee mitä mieleen juolahtaa). Pulliainen sai anarkistisen hengen Anderssonin sanattoman sarjakuvan hahmolta.

Halosen kuvitustaakka keventyi kansainvälisten kuvasyndikaattien laajentaessa toimintaansa Suomeen 1929. Lehtiin saatettiin ostaa kuvituksia ja etenkin sarjakuvia. Helsingin Sanomien ensimmäinen ulkomainen sarjakuva oli yhdysvaltalaisen Otto Messmerin luoma Felix-kissa, joka alkoi ilmestyä päivittäin maaliskuussa 1929. Felix sai pian myös ison osan viikkoliitteestä. Muita sarjoja rinnalle tuli nopeassa tahdissa useita. Lopulta Halosen sarjakuvat saivat väistyi Felixin, Mikki Hiiren ja muiden tulokkaiden tieltä kokonaan. 1930-luvulla Halosen tehtäviin kuului kaikkien omassa lehdessä ja Ilta-Sanomissa ilmestyneiden strippisarjakuvien tekstaaminen.

Osuuskauppaväen Yhteishyvään piirretty Sattuman Ville oli saanut vaikutteensa Pulliaisen tapaan Ruotsista. Oscar Jakobssonin luoma sanaton sarjakuva Adamson (1920 - 1964) sai toimia Villen esikuvana, kuten monen muunkin suomalaisen sarjakuvahahmon. Adamson oli kansainvälinen suurmenestys, joten sitä sopikin varioida suomalaisiin tarpeisiin. Sattuman Ville alkoi ilmestyä samana vuonna 1927 Halosen muiden sarjakuvien kanssa. Siitä tuli tekijän pitkäikäisin sarjakuva, jota hän jatkoi kuolemaansa saakka.

Sattuman Ville oli Pulliaisen maalaisserkku. Ville oli äreä ukko, joka ratkoi ongelmat sattuman tuomalla järjellä. Sarjakuvasta tuli yksi Yhteishyvän luetuimmista osastoista. Räisälän Sanomissa runoiltiin

SOK:laisen osuuskauppatoiminnan erinomaisuudesta muun muassa näin: "Sitten Yhteishyvä tuo lehti suur' / tulee kaupan jäsenille pennittä juur' / ja vanhat mummotkin etsivät rillejä / siitä katsoakseen "Sattuman Villejä"." Yhteishyvässä Halosen sarjakuvalla ei ollut kilpailijoita, ja Sattuman Ville sai seikkailla rauhassa. Pääsipä hahmo vielä uusintakierrokselle 1970-luvulla.

Akseli Halonen piirsi Helsingin Sanomiin vielä 1940-luvullakin, mutta ammattikuva muuttui. Lehden piirtäjiksi nousi uusia nimiä, joiden roolit määrittyivät uusien virtausten mukaan. Tiituksen pakinoiden loputtua 1940 Halosen näkyvin piirrospaikka katosi. Halosen "luonteva ja hupaisa viivatyyli" antoi leimansa sotien väliselle ajalle, ja sellaisena sitä muisteltiin Päivälehden museon "Enemmän kuin tuhat sanaa" -näyttelyssä 2002. Pulliainen oli esillä saman museon "Hyppää ruutuun!" -näyttelyssä seuraavana vuonna. Halonen kuoli pitkällisen sairauden uuvuttamana 1952.

Akseli Valfrid Halonen, Axel S 19.11.1890 Suonenjoki, K 24.3.1952 Helsinki. V ratavartija, lukkari Petter (Pekka) Halonen ja Amanda Josefina (Anna) Rindell. P 1921 - Karin (Kaija) Sofia Johansson S 1898, K 1979, PV muonatorppari Karl Johansson ja Sofia Forsblom. Lapsi: Olli Johannes S 1923 Helsinki, K 1997, geologi.

URA. Taideopintoja Elin Nordlundin johdolla Porvoossa 1912 - . Opintomatkoja Skandinaviaan, Baltian maihin, Ranskaan, Puolaan, Tšekkoslovakiaan, Itävaltaan, Italiaan, Englantiin.

Puutarhuri; sähköasentaja; vapaa taiteilija 1912 - ; Helsingin Sanomien kuvittaja 1920 - 1952.

TEOKSET. Olli, Halli ja Kisimirri // Helsingin Sanomat 1927 - 1929 (sarjakuva-albumi 1928); Pulliainen // Helsingin Sanomat 1927 - 1933; Sattuman Ville // Yhteishyvä 1927 - 1952.

Kirjankuvituksia: L. Tolstoi, Lasten kirja. 1916 (2. painos 1917); A. Saukkonen, Kullan muru : runosarja rakkaillemme. 1917; Sankaripoikia : vapaussodassamme kaatuneiden alaikäisten muistoksi I - III. 1918 - 1919; H. Alain-Fournier, Ihmeellinen seikkailu. 1919; E. S. Ellis, Virran kummitus : kertomus intiaanimetsistä. 1919; Tietosanakirja. 1909 - 1922.

Kansanvaltuuskunnan kolikkosarja 1918.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS. M. Kinnunen, Päivälehden perillinen : Helsingin Sanomain yhdeksän vuosikymmentä Ludviginkadulla // Helsingin Sanomat 13.11.1999; Laikku 05 : kotimaiset kuvasarjat 1900 - 1945. 2005: V. Hänninen, Akseli Halonen; Striptyykki, 2012: T. Ronkainen, Suomalaisen sanomalehtistrippailun kirjava historia; J. Tolvanen, Ei mikään tavallinen Pulliainen // Helsingin Sanomat 18.5.2003.